

ČESKÉ PRÁVO

ČASOPIS SPOLKU NOTÁŘŮ ČESKOMORAVSKÝCH

ŘÍDÍ REDAKČNÍ RADA.

VYCHÁZÍ KAŽDÝ MĚSÍC MIMO ČERVENEC A SRPEN. — REDAKCE A ADMINISTRACE V PRAZE II. ŽITNÁ UL. Č. 8. — PŘEDPLATNÉ 40 K I S POŠTOVNÍ ZÁSILKOU. — JEDNOTLIVÉ ČÍSLO 4 K

ROČNÍK XXIII.

V PRAZE, DNE 19. LEDNA 1941.

ČÍSLO 1.

JUDr. JIŘÍ CERMAN, (předn. okr. soudu, Počátky):

K postavení poddědice (svěřenského náhradníka) v pozůstalosti předního dědice.

(Příspěvek k výkladu čes. zem. zákona o rolnických pozůstalostech č. 68/1908.)

V posledním (pátém) sešitě úřední sbírky rozhodnutí nejvyššího soudu (dříve Vážného) bylo uveřejněno pod č. 17.779 rozhodnutí ze dne 26. června 1940, č. j. R I 52/40, které řeší otázku přípustnosti dědické přihlášky osob, oprávněných z dohodnutého omezení na způsob svěřenského nástupnictví podle § 11 min. nař. z 28. února 1909 č. 3 Věstníku min. spr., v pozůstalosti po původní přejatelce. Odpovídá na ni záporně. Není asi sporu, že právem. Leč v odůvodnění tohoto stanoviska, zejména nejvyšším soudem — stejně rozhodl i soud rekursní — čteme některé poučky, které budí určité pochybnosti anebo aspoň zavádějí podnět k úvahám, o nichž se snad neskromně domníváme, že zaslouží býti sděleny právníké veřejnosti.

Nejvyšší soud potvrzuje usnesení, jímž soudy nižší odmítly přijmouti dědickou přihlášku osob takto oprávněných po přední dědičce — nevlastní jejich matce — a zahájit řízení podle § 125 nesp. patentu. Při tom uvádí, že nejde tu o pravé svěřenské nástupnictví (fideikomisární substituci) ve smyslu § 608 obč. zákona, nýbrž pouze o smluvní omezení na způsob takového nástupnictví. To není ale právním důvodem dědickým a proto nelze o ně opřítí dědickou přihlášku. Potud bychom patrně dali nejvyššímu soudu za pravdu, a to asi i tehdy, kdyby šlo o pravé svěřenské nástupnictví.

Leč nejvyšší soud — podle našeho skromného názoru zbytečně, neboť jde jen o přípustnost dědické přihlášky, resp. řízení podle § 125 nesp. patentu a tu bylo záporné stanovisko plně a dostatečně odůvodněno — jde dále a dává osobě, oprávněné z onoho omezení na způsob svěřenského nástupnictví, jakousi radu, jak si má počínati. Jinak si nedovedeme vysvětliti dodatek, že „... dovolací stěžovatelka po případě nabyta pouze práva proti svému smluvci, jež může uplatňovati toliko sporem...“.

Otázku, jak se postupuje po stránce formálního práva po smrti přejatele — předního dědice (fiduciáře) ve smyslu § 11 min. nař. z 28. února 1909, č. 3 Věstníku min. sprav., jsme nadhodili v „Rolnickém právu dědickém“ — II. vydání na str. 63 a zmínili jsme se o dvou eventualitách: buď zařaditi rolnickou usedlost do pozůstalosti přejatelovy anebo do dodatečné pozůstalosti po původním zůstaviteli, spoluvlastníku usedlosti. Tu jsme pak u první odchylky případu řešeného nejvyšším soudem pod č. 17.779 sbírky, od případu pravidelného: usedlost tam uvedená nenáležela původnímu zůstaviteli, po němž ji přejala nyní zemřelá jeho manželka, jako jejímu spoluvlastníku, nýbrž jako vlastníku výhradnému. Nebylo tedy na místě, aby ji přejímala tato jeho vdova podle § 14, odst. 3. čes. zem. zákona č. 68/1908, nýbrž některé z dětí, jak to ustanovuje § 6 cit. zákona.

Tím by odpadlo přirozeně omezení na způsob svěřenského nástupnictví podle § 11 min. nař. z 28. února 1909 č. 3 Věstníku min. spravedlnosti.

Když již však takto nynější zůstavitelka byla omezena, nelze to jistě v její pozůstalosti napravovati; také tak nejvyšší soud nečiní, ale řeší obecně otázku, zda jsou osoby oprávněné z tohoto omezení, z tohoto právního důvodu jejími dědici, nejsouce in concreto jejími vlastními dětmi a tedy zákonnými dědici ve smyslu § 730 obč. zákona. Odpovídá na ni, jak jsme již řekli, právem záporně.

Ale sluší uvážiti, zda máme sledovati nejvyšší soud v jeho dalších závěrech, jež vylučují takto oprávněné osoby z účastenství na pozůstalosti po přední dědičce, zda vyloučivše je z okruhu jejích dědiců, musíme jejich nárok, — že nějaký nárok vůbec mají, snad nebude nikdo popírati — odkazovati na pořad práva a nutiti tak strany do sporu. Je to tím více na pováženu, že již před platností zákona č. 100/31 Sb. zásadně bylo z nesporného řízení, kam přeci pozůsta-

lost náleží, odkazováno do sporu pouze tehdy, kde šlo o sporná fakta, na rozdíl od právního posouzení, čehož v našem případě zřejmě není.

Abychom ale zůstali věrni nadpisu naší úvahy, obrátíme se nejprve ke skutečnému svěřenskému nástupnictví (fideikomisární substituci) ve smyslu §§ 608 sq. obč. zákona. Pak teprve ve smyslu podtitulu se budeme zabývatí otázkou, zda výsledků vytěžených z předpisů o nástupnictví tom a jejich výkladu, máme použítí pro ono omezení podle § 11 min. nařízení z 28. února 1909 č. 3 Věstníku min. spr., čili kam až sahá obdoba plynoucí z označení: omezení na způsob svěřenského nástupnictví (fideikomisární substituce), užitého v uvedeném ministeruském nařízení.

V prvním směru nutno vycházeti z předpisu § 26 nesp. patentu, jenž mluví o případě, kdy zůstavitel měl kromě volně děditelného jmění i jmění vázané svěřenským nástupnictvím. Tu pak nutno obě pozůstalostní podstaty zcela oddělití. Předpis ten především velmi dobře pamatuje na to, že to, co přední dědic podědil po původním zůstaviteli, netvoří vždy celou jeho pozůstalost, jež obsahuje i jmění volně zděditelné. Stran tohoto jmění, této podstaty, přirozeně nenastávají z důvodu svěřenského nástupnictví, z důvodu vlastnosti zůstavitelovy, jakožto předního dědice, úchylny od projednání pravidelného. O něm platí jistě, že se ho dostane dědicům předního dědice, jako by tu svěřenského nástupnictví nebylo a poddědic jako takový, není-li z jiného důvodu dědicem předního dědice, není účastníkem tohoto pozůstalostního řízení. Otázka tato jest zcela jasná a nepůsobí nejmenších rozpaků.

Jinak jest tomu arci stran druhé podstaty, utvořené z jmění, vázaného oním svěřenským nástupnictvím (fideikomisární substitucí). Předpis § 26 nesp. patentu sám o dalších osudech jejich nic neustanovil. Nauka i judikatura tu zřejmě vychází ze soukromoprávních úvah o postavení poddědicovu v právu hmotném. Tu se pak obecně učí, že poddědic není dědicem předního dědice (fiduciáře), nýbrž původního zůstavitele (testátora). (Tak R o u č e k v Komentáři III. díl, str. 175; A n d e r s Grundriss des Erbrechtes str. 85 jej označuje za universálního nástupce zůstavitelova; rozh. Gl. U. 3177, n. ř. 5520, Zentr. Blatt 1917, č. 58.)

Posledně citované rozhodnutí výslovně pak praví, že substituční podstata náleží k pozůstalosti prvního zůstavitele. Z toho se vyvozuje, že jí přikáže soudce, který projednal tuto první pozůstalost (tak i shora citované rozh. Gl. U. n. řada č. 5520).

Tato rozhodnutí zřejmě mají na mysli dodatečné projednání pozůstalosti té resp. otevření pozůstalosti již projednané, skončené a odevzdané. Tak i M a y r D o m i n i k, Dědické právo, str. 55. Ovšem připomíná se (R i n t e l e n: Grundriss des Verfahrens außer Streitsachen, str. 80—81), že „nebude vždy potřebí doplňujícího (eines ergänzenden) projednání pozůstalosti, ježto odevzdací listina po testátoru již vyslovila, komu jest vydati substituční jmění, až nastane případ substituce a v čem jmění to pozůstává“. Ale pravidelně, bylo-li jmění to zajištěno, bude potřebí, aby soud zrušil tato zajišťovací opatření, na př. vymazal knihovní omezení a pod. A tato opatření náleží na soud, jenž projednal pozůstalost po testátorovi. V úko-

nech pozůstalostního soudu se prostě pokračuje (R i n t e l e n, l. c., str. 81). Za zbytečné považuje dodatečné projednání i S t u b e n r a u c h (ex 1898, II. díl, str. 837 až 848).

Přijmeme-li všechny tyto důsledky, nevylučuje to ještě správnost tvrzení nejvyššího soudu v rozh. č. 17.779 úřední sbírky, že poddědic jest se svým nárokem odkázán na pořad práva. Neboť můžeme si docela dobře představití, nejsou-li dědicové fiduciáři ochotni vydati poddědici substituční jmění, že týž musí nejprve vůči nim sporem svůj nárok vysoudití a pak se teprve o tomto předmětu, této podstatě pokračuje v projednání pozůstalosti po původním testátorovi. Tedy asi obdobně, jako tomu jest při dodatečném zvýšení podílů ustupujících spoludědiců přejatlových podle § 11, odst. 1. až 3. č. z. z., č. 68/1908, jak o tom ustanovuje výslovně § 15 prov. nař. z 28. února 1909, č. 3 Věst. min. sprav. a jak jsme to vyložili v „Rolnickém právu dědickém“, str. 62. Skutečně v nauce se mluví o tom, že poddědici přísluší dědická žaloba, a to i proti přednímu dědici (tak A n d e r s l. c., str. 85); R i n t e l e n, l. c., str. 80 praví, že leží nasnadě obdoba dědické žaloby podle § 823 obč. zákona. K tomu připojuje: „dědic i. e. poddědic je oprávněn požadovati přímo od předního dědice příp. jeho dědiců vydání jmění.“ A n d e r s zná vedle dědické žaloby obligační nárok poddědicův na vydání substitučního jmění vůči přednímu dědici. (Zřejmě zapomíná, že v obvyklém případě týž zemřel a tím teprve přivodil casum substitutionis, o jehož následcích hovoří.)

Ale zdá se nám, že takový výklad se nesrovnává dobře s tím, co předpisuje § 26 nesp. patentu. Neboť musíme si uvědomití co by nastalo, kdyby poddědic onu žalobu na vydání substitučního jmění, ať už dědickou či obligační, vůči pozůstalosti po předním dědici, resp. jeho dědicům nepodal. Nasnadě je tu odpověď, že jmění tu případně dědicům předního dědice, jako jeho volně zděditelné jmění. Leč právě to se nesrovnává s předpisem § 26 nesp. patentu, že tyto podstaty se musí přímo oddělití a s tím, že se substituční jmění vrací před soud, který projednal původní pozůstalost po testátorovi. Vždyť, jak učí R i n t e l e n (l. c., str. 80), o této podstatě substituční bylo již právoplatně vyřčeno, komu patří, a mnohdy nebude ani potřebí o ní znovu pozůstalost projednatí. Totiž, nebyla-li učiněna ona opatření, zajišťující substitutova práva ante casum substitutionis.

Nechceme v této souvislosti řešití otázku, rovněž nadhozenou v „Rolnickém právu dědickém“ (str. 63), zda se totiž vyžaduje k uskutečnění substituce, aby se poddědic přihlásil k pozůstalosti po původním testátorovi a také jí pro náš účel řešití nemusíme. Ale uznává-li se namnoze, že toho není potřebí (tak K r č m á ř, dědické právo, str. 91, R i n t e l e n l. c., str. 80), bylo by jistě podivné, aby na druhé straně se k uskutečnění substituce vyžadoval úkon dalekosáhlejší, totiž žaloba.

I úvaha účelová brání pojetí, které nutí strany do sporu tam, kde není sporného nic, než snad právní posouzení, jak již bylo shora vyloženo.

Konečně představíme-li si dobře situaci v pozůstalosti po předním dědici, nemůžeme než zamítnoutí názor, požadující žalobu poddědicovu. Neboť soud,

projednávací tuto pozůstalost, vyloučí, věren předpisu § 26 nesp. patentu, substituční podstatu z pozůstalosti té. O tom, že tu je substituce, doví se z lustra knihovního majetku předního dědice. Jmění to pak resp. další řízení o něm postoupí soudu, projednavšímu kdysi pozůstalost po původním testátorovi. Ježto řízení pozůstalostní je ovládáno zásadou oficiální, nemůže ani onen, ani tento soud vyčkávatí nějakou žalobu, nýbrž postupuje z úřední moci, t. j. první postoupí spis o podstatě té soudu tomuto, tento pak vyve účastníky k projednání, nařídí projednací rok a dále rozvíjí řízení až k odevzdání pozůstalosti.

Považujeme tedy pro svěřenského nástupnictví za doloženo, že po smrti předního dědice nespadá substituční jmění do jeho pozůstalosti, nýbrž vydá se poddědici, a to z úřední moci prostřednictvím soudu, jenž projednal původní pozůstalost po testátorovi.

Ovšem nyní jde o to, zda obdobný postup přijmeme i pro osobu oprávněnou z omezení na způsob svěřenského nástupnictví ve smyslu § 11 prov. nař. z 28. února 1909, č. 3 Věst. min. sprav. pro obor rolnického dědického práva českého podle § 14 č. z. z., č. 68/1908, tedy pro případ řešený v rozhodnutí nejvyššího soudu č. 17.779 úřední sbírky.

Především jistě není bez významu, že omezení to se v uvedeném nařízení nazývá omezením na způsob svěřenského nástupnictví (fideikomisární substituce). Již to podporuje názor, že co do právních účinků jest usouditi na obdobu účinků, spojených s takovou substitucí, arci pokud povahou věci to není vyloučeno.

Také skutečně se přijímá v praxi tento názor a výslovně se praví, že smluvní čekatelství na rolnický statek má účinek svěřenského náhradnictví (rozh. Gl. U. 11.180, 12.084, 12.815, Vážného sb. č. 4699). Rozhodnutí téže sbírky č. 6481 sice uvádí, že omezení naše není pravou fideikomisární substitucí, leč přesto zamítá žalobu přejatelovu na výmaz poznámky fideikomisární substituce.

Také celá judikatura o otázce, jak lze vésti exekuci na nemovitost, stíženou omezením vlastníkovu práva podle § 11 cit. min. nař. nerozlišuje, že nejde o pravé svěřenské nástupnictví, nýbrž rozhoduje zcela shodně.

Bylo by tedy se ptáti jedině, zda právě pro naši otázku, t. j. v jakém řízení jest uplatniti nárok fideikomisařův na vydání substitučního jmění, není překážek obdobě skutečné fideikomisární substituce. A tu se právě projevuje, že nejvyšší soud šel v rozhodnutí č. 17.779 úř. sb. přes svůj úkol. Neboť jistě není na místě, aby se osoba oprávněná z omezení podle § 11 cit. min. nař. přihlašovala za dědice v pozůstalosti po předním dědici, nemajíc tu právního důvodu (titulu) dědického. Leč totéž platí při skutečném svěřenském nástupnictví a nejvyšší soud proto nepotřeboval pro odůvodnění svého zamítavého hlediska se uchýlovati k argumentu, že tu nejde o takové nástupnictví. Neboť marně se ptáme, co by obdobě bránilo: poddědic není dědicem přejatelovým, ale při skutečném svěřenském nástupnictví není také dědicem předního dědice (fiduciáře). Proto se s ním neprojednává v pozůstalosti tohoto, nýbrž se mu vydá substituční jmění, jak již řečeno, soudem projednavším původní pozůstalost, a to z úřední moci cestou nespornou; není-li třeba nutiti do zbytečného sporu skutečného svěřenského náhradníka, není třeba tak činiti ani při osobě oprávněné z omezení podle § 11 cit. min. nař. na

způsob takového nástupnictví. Alespoň tak daleko jde jistě obdoba, plynoucí, jak již řečeno, z onoho označení.

K tomu přistupuje podle našeho názoru ještě další důvod, který naopak právě při osobách oprávněných podle § 11 cit. min. nař. ještě spíše svědčí o zbytečnosti sporu, než při vlastním svěřenském nástupnictví. Neboť působí-li určité rozpaky názor, že se má vydati substituční jmění poddědici, jenž se případně ještě ani k pozůstalosti (po původním testátorovi) nepřihlásil — a mnozí nevyžadují od poddědice přihlášku dědickou (K r č m á ř l. c., str. 91, R i n t e l e n l. c., str. 80) — odpadají takové pochybnosti při omezení podle § 11 min. nař. z 28. února 1909, č. 3 Věst. min. sprav. Neboť, aby uzavřel dohodu o takovém omezení, anebo bylo omezení to nařízeno soudem ve smyslu § 14 č. z. z., č. 68/1908, vyžaduje se nesporně, aby osoba z omezení toho oprávněná se přihlásila k pozůstalosti. Jde o děti zůstavitelovy, tedy jeho zákonné dědice. Jde-li pak o posloupnost testamentární, pak bude svěřenské nástupnictví nařízeno v závěti a tedy půjde vlastně o pravé takové nástupnictví podle §§ násl. obč. zákona a nikoli pouze o omezení na jeho způsob podle cit. nařízení. Přikloníme se arci spíše i tu k názoru, jenž požaduje dědickou přihlášku poddědicovu v úvaze, že podle našeho práva nelze nikomu v pozůstalosti nic nutiti, jak jsme již naznačili v „Rolnickém dědickém právu“, str. 63 (shodně patrně A n d e r s l. c., str. 85).

Konečně snad bylo by k odůvodnění rozhodnutí č. 17.779 úř. sbírky dodat, pokud se tam dovolává nejvyšší soud rozhodnutí č. 10.538 sbírky Vážného: Tam šlo o případ jiný, kde post casum substitutionis nemělo dojiti prostě k vydání substituční podstaty poddědici, nýbrž mělo se přednímu dědici dostati určitých výhod (výměnku, ceny za usedlost atd.) a tu skutečně nezbylo, než neshodu o modalitách převodu inter viros řešiti sporem. Ale tím není řečeno nic pro případ pravidelný, kdy skutečně nastává obdoba předpisů, platných pro svěřenské nástupnictví (fideikomisární substituci).

Také nebylo by patrně možno nic vytěžiti ze zásady, plynoucí z § 1 zákona č. 100/31 Sb., že totiž nesporným řízením lze rozhodnouti než věci výslovně tam přikázané, vyslovené nejvyšším soudem v rozh. č. j. R I 1160/36. Neboť naše otázka náleží do řízení pozůstalostního a to je celé zahrnuto do řízení nesporného, jak bylo upozorněno v „Rolnickém právu dědickém“ str. 61 a jak výslovně rozhodl nejvyšší soud právě v nedávné době (rozh. č. 16.403 úř. sbírky).

Několik zajímavých rozhodnutí.

Z Bohuslavovy sbírky nálezů nejvyššího správního soudu se svolením JUDr. V. Tomsy, právnického vydavatelství v Praze vybral JUDr. Josef Možuta.

(Věci finanční — r. 1940.)

9726.

D a ň d a r o v a c í: I. Dani darovací podle § 30, cis. nař. č. 278/1915 ve znění § 1 písm. b) zák. č. 337/1921 — pokud samo nestanoví výjimek — je podrobena v zásadě každé právní jednání, jímž strana